Spoorzoeken naar het Gasterense Diepje

Onderzoekers van IMARES ontrafelen het geheime leven van de rivierprik. Om zich voort te planten levert die een net zo heroïsche strijd als de zalm. Vooral tegen stilstaand water.

TEKST RIK NIJLAND **FOTOGRAFIE** FOTONATURA

Moeders mooiste is de rivierprik zeker niet; evolutionair gezien is het ook maar een primitief beest. Toch vertelt onderzoeker Erwin Winter van IMARES Wageningen UR vol bewondering over 'zijn' prikken, die de sluizen bij Delfzijl trotseren om vanuit zee het zoete water op te zwemmen op weg naar hun eindbestemming: het Gasterense Diepje. In dit zijstroompje van de Drenthsche Aa van maar een paar kilometer lang, niet ver van Assen, paaien de rivierprikken en gaan ze dood. En dat doen ze alleen daar; niet in andere beekjes in de omgeving.

Zeven jaar geleden werden Erwin Winter en zijn collega Ben Griffioen door Peter Paul Schollema van het waterschap Hunze en Aa's gevraagd de verspreiding en de leefwijze van het dier in kaart te brengen. De rivierprik is beschermd, maar er was nagenoeg niets over de soort bekend. 'Toentertijd was het Gasterense Diepje de enige zekere paaiplaats in Nederland', aldus Winter. 'Inmiddels zijn er meer locaties ontdekt, bijvoorbeeld in de Roer en de Dommel.'

De onderzoeker denkt dat de prik vaak over het hoofd wordt gezien. De eerste vier jaar leven de larven ingegraven in de modder; pas als ze het formaat hebben van een lange, dikke regenworm zwemmen ze ongemerkt – ze zijn te klein om te blijven steken in netten of fuiken – naar zee. Bij terugkeer uit zee in de wintermaanden zijn ze zo'n veertig centimeter lang, maar de palingvisserij met fuiken ligt dan doorgaans stil. 'Ze blijven daardoor meestal onder de radar', aldus Winter.

ZENDERTJE INGEBRACHT

Stukje bij beetje krijgen de onderzoekers echter meer zicht op de rivierprik. Elk jaar keren Winter en Griffioen terug naar Drenthe om de populatie van pakweg tienduizend larven te monitoren. Ze willen meer te weten komen over de populatiedynamica, de jaarlijkse aanwas en het habitatgebruik van de rivierprik. Met de resultaten van dit onderzoek kan een goed beheerplan worden gemaakt voor het behoud van de beschermde diersoort.

Bovendien hebben ze uitgezocht hoe de prikken juist hier belanden. De trek van de zalm langs woeste bergstromen mag avontuurlijk lijken; de rivierprik kan er ook wat van. Om te achterhalen hoe deze 'trekvis' zijn reis volbrengt, kregen ruim vijftig rivierprikken operatief een klein zendertje ingebracht in de buik. Op een twintigtal verschillende punten tussen de sluizen bij Delfzijl en de paaiplek, maar ook in andere stroompjes, zoals de Hunze, werden detectoren in het water ge-

hangen die passerende dieren registreerden. ‘De rivierprik zwemt van nature stroomopwaarts naar de bovenloop van beken om daar te paaien’, aldus Winter. ‘In kanalen worden ze op het verkeerde been gezet: er is vaak geen stroming, of die is plots heel sterk doordat er water wordt gespuid; een enkele keer staat die zelfs de verkeerde kant op. Veel vissen raken daardoor in verwarring, ze zwemmen heen en weer of keren om.’

GEURSPOOR

Toch is de stroming niet alles bepalend. In tegenstelling tot de zalm trekt de rivierprik niet naar zijn geboortebeek, maar volgen de volwassen vissen een geurspoor, een feromoon dat de larven afgeven en dat door de stroming richting zee wordt meegevoerd. Door dat spoor te volgen, weet de prik dat hij op weg is naar een habitat dat geschikt is om te paaien – een bodem met kiezels of stenen – en aantrekkelijk is voor de larven – voldoende fijn slib om zich in te graven. De beste spoorzoekers eindigen allemaal in het Gasterense Diepje; de Hunze zwemmen ze voorbij: geen feromoonspoor.
Ook via andere sluizen en langs de grote rivieren trekken rivierprikken in de winter ons land binnen, maar waar die naar op weg zijn, is nog goeddeels een mysterie. ‘Er dringt bijna geen beest door tot België of Duitsland’, aldus Winter. In december hopen de IMARES-onderzoekers een tipje van de sluier op te lichten, wederom in het noorden van het land. In samenwerking met het Waddenfonds en vier waterschappen gaan ze bij Lauwersoog rivierprikken zenderen. ‘Ze trekken daar naar binnen, maar we hebben geen idee waar ze paaien. Of misschien keren ze wel onverrichterzake terug.’ ■

www.wageningenur.nl/rivierprik

BLOED ZUIGEN

De rivierprik (*Lampetra fluviatilis*) heeft weliswaar kieuwen maar is geen vis, zelfs geen verwant. Hij behoort tot de zogeheten rondbekken, een klasse van palingachtige dieren met een gladde huid zonder schubben. Rivierprikken leven vier jaar als blinde larven in de bodem van beken en riviertjes. Eenmaal volwassen trekken ze naar zee, om na een paar jaar terug te keren naar zoet water om te paaien. Als larve leeft de rivierprik van algen en bacteriën, volwassen dieren zuigen zich vast op vissen met hun vlijmscherpe ‘raspbek’ waarmee zij bloed opzuigen en stukjes weefsel opeten.

‘Rivierprikken blijven meestal onder de radar’